

Bokanmälningar

OECD:

Private Pensions and Public Policy

En demografisk utveckling mot en större andel äldre och en långsammare ekonomisk tillväxt gör att transfereringssystemen kommit i sökarljuset i de industrialiserade länderna. Främst bland dessa system står ålderspensionerna som regelmässigt är de ekonomiskt mest omfattande. Möjligheterna att i ökad utsträckning kombinera en ekonomisk grundtrygghet via socialförsäkringssystemet med andra pensionsförsäkringar utanför detta system har ofta diskuterats. Många gånger har då inte observerats att det redan finns sådana pensionssystem av betydande omfattning. Förklaringen till sådana förbiseenden är kanske främst att informationen om dessa system är bristfällig och osystematiserad. *Private Pensions and Public Policy* (OECD, Paris 1992) utgör ett försök att reparera denna skada. Boken som är redigerad av Elizabeth Duskin täcker i sammanlagt nio kapitel olika aspekter på pensionssystem utanför socialförsäkringssystemet.

De flesta länders pensionssystem är uppbyggda av flera system som kompletterar varandra. I botten finns ett offentligt system som ofta består av en del som är densamma för alla och en annan del som beror på tidigare inkomster. Därnäst finns privata pensioner som bygger på anställningsförhållandet och slutligen finns de i försäkringsbolag individuellt tecknade pensionsförsäkringarna. Den här aktuella

boken behandlar det andra systemet – pensioner som bygger på ett anställningsförhållande. I denna recension används den svenska benämningen avtalspensioner. Pensionerna behöver emellertid inte ha tillkommit genom avtal utan kan också tillkommit genom ensidiga åtaganden från arbetsgivarna.

"Gyllene handbojor"

Ursprunget till avtalspensionerna var i regel företagsbaserade och företagsinitierade pensionssystem. Företagen ville genom sådana pensioner minska personalomsättningen. Om den anställd lämnade anställningen före pensioneringen förlorades i regel rätten till pension. Pensionen var i regel baserad på slutlönen vilket ytterligare förstärkte incitamenten till att stanna i företaget och till större arbetsinsatser. "Gyllene handbojor" har använts som en beskrivning av dessa egenskaper hos systemet. Avtalspensionerna var i många fall också utformade på ett sådant sätt att de uppmuntrade till pensionering vid en viss ålder, ofta lägre än den allmänna pensionsåldern.

Framväxten av de offentliga pensionssystemen medförde att de privata pensionerna blev mindre betydelsefulla och slopades i många fall. Under de senare decennierna har det dock funnits starka tendenser till en ny expansion av avtalspensionerna. I flera av OECD-länderna har avtalspensionerna stor betydelse och för vissa inkomst kategorier väl så stor betydelse som de offentliga pensionerna.

Avtalspensionerna är utformade på mycket olika sätt. I vissa länder som i Sve-

rige är de närmast heltäckande och likformigt utformade – i nästan allt en påbyggnad av de offentliga pensionssystemen. I andra länder som bl a Tyskland och USA är täckningsgraden lägre och utformningen varierar starkt mellan företagen. Företagens pensionsåtaganden är dock obligatoriskt återförsäkrade i en statlig försäkringsinrättning i dessa båda länder. I regel är pensionerna helt eller delvis fonderade men undantag förekommer. Så har tex Frankrike ett renodlat fördelningssystem. I flertalet länder är pensionerna förmånsbestämda men i en del fall är de avgiftsbestämda. Det finns för närvarande en trend i riktning mot mer av avgiftsbestämda pensioner. Gemensamt för de flesta systemen är att pensionen baseras på inkomsterna under tiden närmast före pensioneringen och att de är utformade så att de uppmuntrar till pensionering vid en viss ålder. I ett kapitel av Pierre Pestieau ges en god översikt av systemen i de olika länderna, även om kapitlet innehåller enstaka smärre fel.

Reellt är avtals- och de offentliga pensionerna nära integrerade med varandra. Avtalspensionerna påverkas i hög grad av skattesystemets utformning och regler fastställda av parlament och regeringar. I nästan alla länder är pensionssparandet skattemässigt gynnat jämfört med annat privat sparande. Bidrag till avtalsförsäkringar och avkastningen av fonderna beskattas inte utan endast de utfallande pensionerna. Det enda undantaget är Nya Zeeland där den skattemässiga behandlingen av avtalspensionerna är densamma som för annat sparande. Andrew Dilnots artikel ger en bra genomgång av likheter och olikheter i skattemässig behandling mellan ett antal OECD-länder.

Många länder har infört regler som minskar möjligheterna att använda pensionerna som "gyllene handbojor". De insparade pensionsrättigheterna garanteras ofta av lag för dem som slutar en anställning (*vesting*). I en del länder garanteras också möjligheterna att ta med sig pen-

sionsrättigheterna mellan olika företag eller avtalsområden (*portability*). I Sverige garanteras denna typ av möjligheter att föra med sig intjänade pensionsrättigheter genom överenskommelser mellan de olika avtalspensionssystemen. Två kapitel av Leslie Hannah och Howard Young tar upp en del av de generella problemen på detta område medan Nancy Altman i sitt kapitel ger en mer detaljerad beskrivning av reglerna i USA.

Effekter

Vilka effekter har då avtalspensionerna? Pierre Pestieau behandlar i sitt tidigare nämnda kapitel fördelningseffekterna medan James Pesando mera översiktligt behandlar flera olika ekonomiska effekter, bl a effekter på sparande och ålder för pensionering. Ett gemensamt drag för avtalspensionssystemen är att de betyder betydligt mer för de högavlönade än för de lågavlönade. I mycket upphäver de den omfördelning som sker genom de offentliga pensionssystemen. Ett ökat sparande genom avtalspensionssystemen kan motverkas av minskat övrigt privat sparande. De undersökningar som finns tyder på att avtalspensionerna i de fall åtagandena fonderas innebär ett tillskott till det totala privata sparandet om än inte av samma omfattning som fonderingen. Flera undersökningar pekar på att utformningen av avtalspensionerna har stor betydelse för valet av pensioneringstidpunkt. Utformningen är ofta sådan att den uppmuntrar till tidig pensionering.

Den här anmälda artikelsamlingen innehåller mycket av intresse. Det finns dock brister i redigering och urval av artiklar. Flera av artiklarna överlappar varandra och det finns tex ingen enhetlighet i det länderurval som görs i de olika artiklarna. På så sätt får man endast för några få länder en någorlunda heltäckande bild.

*Professor ESKIL WADENSJÖ
Institutet för social forskning
Stockholms universitet*